

5. Вишняк А.И. Культура молодежного досуга / Вишняк А.И., Тарасенко В.И. – К.: Вища школа, 1988. – 53 с.
6. Корсун І.В. Соціалізація старшокласників у сфері вільного часу / Корсун І.В. – Луганськ, 1996. – 201 с.
7. Кулагина И.Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. – М.: ТЦ„Сфера“, 2001. – 464 с.
8. Мискевич Л.Б. Человек и свободное время: мнение социолога / Мискевич Л.Б. – Минск, 1998. – 314 с.

Г.Я.Цыбулько, М.В.Бутырина

ЗНАЧЕНИЕ КРУЖКОВОЙ РАБОТЫ В ВОСПИТАНИИ СТАРШЕКЛАСНИКОВ**Резюме**

В данной статье изучены особенности поведенческих реакций старших школьников в кружковой работе; исследованы проблемы социализации и причины конформного поведения ученической молодежи; рассмотрены группы форм внеурочной работы по труду со школьной молодежью: индивидуальный труд учеников; коллективный труд в организованных по интересам детей кружках, клубах, секциях; участие детей в разнообразных массовых мероприятиях (экскурсиях, конкурсах, соревнованиях, технических играх, встречах с интересными людьми); выявлено значение и место кружков в системе воспитания и социализации подростков и методические особенности кружковой работы как внеурочной составляющей организованного досуга старшеклассников.

Ключевые слова: ученическая молодежь, конформность, гражданская активность старшеклассников, досуг, кружковая работа

G.Ya. Tsibulko, M.V. Butyrina

THE SIGNIFICANCE OF THE CIRCLE WORK IN THE TEENAGERS' UPBRINGING**Summary**

In this article the reactions of senior schoolchildren are studied in groups work; the problems of socialization and reason of conformal behavior of student's young people are investigated; the groups of forms of extracurricular work are considered on labour with school young people: individual labour of students; collective labour is in the circles, clubs, sections, organized on interests of children; participating of children is in various social activities (excursions, contests, competitions, technical games, meeting with interesting people); the importance and role of groups in the system of education and socialization of teenagers and methodical features of groups work are determined as to the extracurricular constituent of the organized leisure of senior pupils.

Key words: school youth, conformity, teenagers' social activities, leisure, circle work.

УДК 378.14

С. М. Паршук

**З ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА КЕРІВНИЦТВА ПЕДАГОГІЧНОЮ ПРАКТИКОЮ СТУДЕНТІВ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

У статті розкриваються умови підвищення рівня педагогічної практики студентів вищих навчальних закладів за рахунок удосконалення планування педпрактики, подано результати експериментальної роботи, спрямовані на удосконалення форм організації та методичного керівництва педагогічною практикою майбутніх учителів. У статті аналізуються причини, що негативно позначаються на результатах педагогічної підготовки майбутніх учителів молодших класів: низький науковий рівень змісту педагогічних дисциплін, недоліки в організації навчального процесу та контролю за його результатами, формалізм у підготовці викладачів для вищої школи.

Ключові слова: педагогічна діяльність, методична діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Складні та динамічні процеси, що відбуваються у соціально-педагогічній сфері сучасного суспільства, потребують передусім висококваліфікованих учителів. Надаючи особливого значення розвитку та вдосконаленню функцій масової педагогічної практики, державний документ (національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті) орієнтує, насамперед, на необхідність забезпечення суттєвого зростання предметної, методичної та наукової компетентності вчителів, їх професійної відповідальності за якість результатів власної освітянської і виховної діяльності. Вітчизняний і зарубіжний досвід засвідчують, що чинна нині система вищої педагогічної освіти недостатньо готова до задоволення цієї об'єктивної потреби, оскільки у процесі професійно-педагогічної підготовки усе ще переважають традиції передачі максимального обсягу знань, інформування про досягнення передового педагогічного досвіду, поступового формування вмінь та навичок і лише частково завдання творчого розвитку особистості вчителя як професіонала: дослідника, інженера й менеджера навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відтак, особливо значущими є питання щодо підготовки майбутнього вчителя до здійснення функцій професійної діяльності. Окремі з них досліджувалися у таких аспектах: інноваційні освітняські технології підготовки педагогів (А.Алексюк, О.Анісімов, А.Богуш, К.Вазіна, Є.Василевська, А.Єрьомкін, І.Зязюн, К.Зейчнер, Дж.Казмік, Б.Лістон, С. Сарасон, Н.Уайлдмен); адаптація випускників педагогічних вищих навчальних закладів до професійної діяльності (С.Вершловський, Л.Лесохіна, О.Мороз, В.Онушкін, Т.Шамова); підвищення професійної кваліфікації педагогічних кадрів (Л.Кондрашова, В.Кузь, З.Курлянд, В.Луговий, Г.Нагорна, Н.Нічкало, М.Приходько, О.Рудницька, М.Солдатенков, Р.Хмелюк, О.Цокур, Г.Яворська).

Формулювання цілей статті. Це й зумовило вибір теми дослідження, метою якого є здійснення наукового аналізу педагогічної літератури, спеціальних наукових видань щодо формування педагогічної майстерності вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. До сьогодні проблема сутності педагогічної діяльності не достатньо висвітлена у педагогіці. Аналіз сучасних підручників з педагогіки засвідчує, що поняття "педагогічна діяльність" не визначається серед її основних категорій, хоча досить часто нею використовується. Відтак, вивчення наукової літератури дає підставу для виокремлення принаймні трьох методологічних підходів до аналізу сутності педагогічної діяльності. З позиції першого з них – структурно-функціонального (З.Єсарєва, Г.Засобіна, І.Зязюн, Н.Кузьміна, З.Курлянд, А.Ліненко, В.Сластьонін та ін.) – педагогічна діяльність розглядається як цілісна система, що функціонує через взаємодію гностичного, проєктивного, конструктивного, комунікативного й організаційного компонентів, кожен з яких включає сукупність дій, здійснених на засадах інтеграції психолого-педагогічних наукових знань, що в єдності створюють способи розв'язання педагогічних завдань. Суттєво, що в процесі опису шляху здійснення педагогічної діяльності вищезгадані автори віддають перевагу ролі гностичній, проєктувальній та конструктивній фазам, які відповідно до своїх назв зумовлюють сутність методичної системи вчителя.

З позиції наступного – управлінсько-технологічного підходу (Ф.Гоноболін, Е.Карпова, Н.Кічук, Ю.Кулюткін, В.Кузь, Г.Нагорна, Л.Спірін, Л.Кондрашова, Г.Сухобська, Р.Хмелюк, О.Цокур та ін.) – педагогічна діяльність трактується як соціальне управління, пов'язане, насамперед, із досягненням педагогічних цілей, розв'язанням педагогічних завдань, а, також виконанням дій, спрямованих на аналіз учителем своєї власної практичної діяльності, конкретних виховних ситуацій. Причому, вказувалося на те, що розв'язання педагогічних завдань здійснюється поетапно, шляхом проєктування предметного змісту та форм спільної діяльності педагога й учнів, реалізації накресленого проєкту в безпосередніх умовах педагогічного процесу, кінцевого оцінювання результатів, що були досягнені.

Прихильники третього підходу, генетичного, у вивченні сутності педагогічної діяльності (А.Алексюк, А.Громцева, М.Іванов, В.Краєвський, М.Девіна, І.Лернер, В.Паламарчук, Г.Щукіна, Г.Щедровицький та ін.) схилиються до думки, що феномен "методична діяльність" пов'язаний, з одного боку, з поняттям "методи навчання", а з другого – з уявленнями про професійно-педагогічну діяльність як сукупність специфічних дій, спрямованих на вибір, конструювання та використання цих методів як способів організації вчителем навчально-пізнавальної діяльності учнів. У ході аналізу дидактичних засад методів навчання ці вчені дійшли висновку, що методи навчання насамперед виникають у свідомості педагога як узагальнений проєкт майбутньої педагогічної діяльності. Внаслідок цього методична діяльність співвідноситься відповідно з етапами теоретичного обміркування аналізу, проєктування й використання методів навчання у процесі майбутньої практичної педагогічної діяльності. При цьому підкреслюється, що предметом методичної діяльності виступає ідеальне уявлення педагога про концептуальну основу власної методичної системи, а результатом є проєктний опис технології майбутньої реальної педагогічної діяльності.

Методична діяльність – це усвідомлена взаємодія вчителя із компонентами педагогічного процесу, що пов'язана із проєктуванням змісту й технології його майбутньої педагогічної діяльності з метою її вдосконалення. Методична діяльність – це мислєдіяльність, зорієнтована на створення моделі майбутньої предметно-педагогічної діяльності. Суттєво, що методична діяльність виступає об'єктивним феноменом, який проявляється на двох рівнях: на рівні професійної діяльності вчителя як відносно самостійна підструктура, що охоплює всю сферу теоретичного досягнення логіки організації педагогічного процесу; на рівні професійної спеціалізації діяльності педагога-методиста, який досконало володіє своїм предметом, цілями, змістом, результатами; при цьому такий тип діяльності відрізняється як від професійно-педагогічної, так і від науково-педагогічної, дослідницької діяльності.

Відтак, методична діяльність як складноструктурований феномен обмежує рух розумових дій педагога у рамках орієнтовної, моделюючої та рефлексивної фаз його інтелектуальної активності.

Кафедра теорії та методики початкового навчання Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського протягом багатьох років здійснює наукові пошуки вирішення накопичених у процесі педагогічної практики проблем. Почала складатися відповідна система теоретичних і методичних ідей для удосконалення педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи.

Вивчення літературних джерел, досвіду роботи методистів і вчителів шкіл, які керують практикою

студентів, свідчить про наявність потужних можливостей підвищення ефективності практики студентів у загальноосвітній школі шляхом покращення: планування координації педагогічної практики керівниками групи та окремими викладачами; підбір шкіл, вчителів і створення необхідних умов для вдалого виконання функцій педагогічної практики; залучення студентів до наукових досліджень; використання технічних засобів навчання, науково обґрунтованого контролю за роботою практикантів.

Враховуючи значення планування у процесі підвищення ефективності роботи, нами була розроблена і впроваджена єдина форма плану для методистів університету з удосконалення організації їх діяльності під час педагогічної практики. Для більш цілеспрямованого керівництва роботою студентів-практикантів у нашому плані виділено декілька етапів діяльності керівників. Перший етап передбачає вивчення студентів, закріплених за певним викладачем на період практики; постановку загальних і диференційованих завдань щодо керівництва педагогічною практикою з урахуванням рівня педагогічної підготовки та індивідуальних особливостей студентів; навчання студентів умінням проводити навчально-виховну роботу; надання переліку педагогічних умінь, якими вони повинні оволодіти; відтворення актуалізації; поглиблення теоретичних знань студентів з основних питань організації навчального процесу в школі (принципи побудови системи уроків з певної теми, типи структури уроків, шляхи оптимізації пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання, вміння створювати проблемну ситуацію на уроці, шляхи вивчення особистості учня); навчати студентів вмінню спостерігати, аналізувати уроки, проводити позакласну роботу за зразком учителя, планувати власні дії; залучати студентів до виховної роботи, визначеної за планом роботи класного керівника; постановка перед студентами дослідницьких завдань для самостійної творчої розробки; щотижневе проведення проблемних семінарів з питань покращення роботи студентів під час педагогічної практики.

Наступний етап передбачає: подальше вивчення питань виховання у процесі навчання; поступове переведення студентів з позиції помічника класного керівника до позиції самостійного вчителя; створення під час педагогічної практики ситуацій, які вимагають від студентів прояву педагогічної інтуїції, творчих умінь, науково-педагогічного передбачення, а також всебічного аналізу додаткових ситуацій, вивчення проблеми "педагог – колектив – особистість"; організація роботи студентів у напрямку проведення трудової і моральної просвіти, трудового виховання і професійної орієнтації учнів, аналізу взаємовідносин учнів з активом класу; розгляд проблеми "педагог – класний керівник"; аналіз виховної роботи у класах з точки зору її системності; щотижневе проведення підсумкових днів з обговоренням процесу реалізації планів практики окремими студентами і групою в цілому.

Заключний етап передбачає: навчання студентів всебічному аналізу результатів навчально-виховної роботи; узагальнення власного досвіду; вміння відокремлювати об'єктивні фактори навчально-виховної роботи від суб'єктивних, бачити їх взаємообумовленість; підведення висновків педагогічної практики у формі складання звітів, виявлення рівня сформованості педагогічних умінь і на основі цього визначення студентам індивідуальних завдань для наступної роботи; участь у роботі педради школи, у підсумковій науковій конференції за результатами педагогічної практики.

Складання плану, який би відповідав усім вимогам, – складна робота, виконання якої на перших етапах пов'язане із виникненням у методистів суттєвих труднощів. Проте реалізація його під час педагогічної практики сприяє пошукам оптимальних рішень навчально-виховних завдань, про що свідчить аналіз анкетування методистів-університету, які керували практикою студентів відповідно до запропонованого плану. На питання: "Що дало вам попереднє планування керівництва діяльністю?" були отримані наступні відповіді (у процентному співвідношенні опитаних): допомагало створенню найбільш сприятливих умов для досягнення поставленої мети – 85; дало можливість конкретно спрямувати діяльність кожного студента-практиканта – 87; сприяло підвищенню педагогічної майстерності – 91; дало можливість отримувати планомірну інформацію про стан роботи, зробити педагогічну діяльність студентів більш керованою – 92; організувати самоконтроль студентів за власною діяльністю, що, у свою чергу, сприяло активному оволодінню педагогічними вміннями – 83; суттєво допомогло підвищити загальний рівень організації і методичного керівництва педагогічною практикою – 95. Відповіді свідчать про те, що планування роботи методистів на час педагогічної практики мало велике значення.

Наступним важливим фактором, який сприяє удосконаленню педагогічної практики студентів, є вмільний вибір шкіл, учителів та класних керівників для керівництва педагогічною практикою студентів.

Успіх практики студентів у школі, як показало наше дослідження, багато в чому залежить від розуміння колективом навчального закладу її ролі у підготовці майбутнього вчителя, доброзичливої атмосфери для студентів і чіткої організації основної діяльності вчителів і практикантів. Там, де шкільні колективи усвідомлюють відповідальність за довірену їм справу підготовки майбутніх вчителів, педагогічна практика проходить успішно.

Серед різноманітних факторів, які впливають на формування вчителя-вихователя, основне місце належить особистому прикладові учителів, до яких доводиться щоденно звертатися студентам під час педагогічної практики. В одній із анкет ми поставили до студентів III/IV, IV/V курсів питання: "Чого ви більше навчилися під час практики?", "Хто надавав вам практичну допомогу?". Більшість студентів, 85% із

загальної кількості опитаних, назвали у своїх відповідях учителів. Це, звичайно, закономірно, тому що учителі добре знають індивідуальні особливості учнів класу, допомагають студентам подолати труднощі у процесі організації навчально-виховної роботи. Вони проводять багато часу зі студентами і є першими консультантами, постійними керівниками і організаторами навчальної і позаурочної роботи. Крім того, під час практики діяльність вчителя для студентів є деякою мірою додатковим джерелом педагогічних знань. У педагогічних дослідженнях таких вчених, як М.Болдирєв, М.Левітов, Н.Петров подається чимало прикладів впливу особистості вихователя на особистість того, кого він виховує. На основі узагальнень результатів педагогічної практики у школах, вивчення досвіду кращих вчителів, можна стверджувати, що вплив особистості вчителя на особистість студента–практиканта такий же потужний, як і вплив особистості вчителя на особистість учнів. Виховна сила особистого прикладу вчителя для студентів проявляється насамперед у тому, що вони аналізують педагогічну діяльність учителя і свідомо намагаються відповідати багатьом її критеріям. Не маючи достатнього досвіду у навчально-виховній роботі з дітьми, студенти уважно спостерігають, як учитель тримає себе на уроці, під час перерв, як спілкується з дітьми, використовує різноманітні прийоми та методи навчально-виховних впливів з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Ще К.Ушинський говорив, що у вихованні усе повинно базуватися на особистості вчителя, тому що виховна сила виходить тільки із живого джерела людської особистості. Жодні установи і програми, ніякий штучний організм закладу, наскільки добре спланованим і продуманим він не був, не зможе замінити особистість у справі виховання.

Відповідно ділові та морально-психологічні якості вчителів, які залучаються до керівництва роботою студентів у школі, відіграють суттєву роль і у підвищенні ефективності педагогічної практики. Тому вони повинні володіти такими особистими якостями, які б здійснювали на студентів виключно позитивний вплив. Очевидно, доцільно мати єдині критерії оцінки особистісних якостей, відповідно до яких і відбувається відбір учителів для роботи із практикантами. До таких якостей відносимо наступні: ідейно-політичний та культурний світогляд, суспільна активність, відчуття нового, педагогічний такт. Серед якостей, які характеризують професійну майстерність вчителя, виокремили наступні: знання свого предмету та психолого-педагогічних основ навчання; забезпечення індивідуального підходу до учнів та міжпредметних зв'язків; знання психолого-педагогічних основ виховання; робота з учнями; вміння забезпечити злагодженість дій з батьками.

Учителя, запрошені для керівництва практикою студентів у школі, поряд з якостями, перерахованими вище, повинні володіти й такими, як почуття нового і знання психолого-педагогічних основ виховання та навчання.

На сучасному етапі навчання вчителі усе ще не отримують необхідної психолого-педагогічної підготовки. Про це свідчать і навчальні плани університетів, відповідно до яких на спецпредмети відводиться близько 2 тис. годин, а на предмети психолого-педагогічного циклу і педагогічну практику - відповідно близько 460 годин і близько 500 годин.

Відсутність достатньої психолого-педагогічної підготовки призводить до того, що не усі вчителі, які керують практикою студентів у школі, здатні провести кваліфікований аналіз уроку, позакласного заходу. Вони відмовляються від залучення студентів до виконання дослідницьких завдань, оскільки самі недостатньо володіють відповідною методикою і тому не виявляють до цього інтересу.

Учителі об'єктивно оцінюють свої можливості щодо керівництва роботою студентів-практикантів. Про це свідчать відповіді вчителів на питання нашої анкети: "Які заходи, на ваш погляд, слід здійснити для покращення організації і проведення педагогічної практики?" та "Яких знань вам не вистачає?", 85% із опитаних відповіли, що необхідно проводити навчання з учителями шкіл щодо актуальних питань роботи зі студентами-практикантами та ознайомлення їх із найновішими досягненнями психолого-педагогічних наук.

Висновки. Після такої підготовки учителі шкіл, методисти університетів із великим задоволенням та інтересом керують роботою студентів у школі, краще розуміють мету і завдання практики, надають студентам кваліфіковану допомогу під час виконання її програми. Зростає рівень їх майстерності як керівників-наставників майбутніх вчителів, у свою чергу, студентам-практикантам створюються сприятливі умови для оволодіння педагогічними вміннями і навичками, що сприяє підвищенню ефективності проходження педагогічної практики студентами.

Література

1. Грицай Ю.О. Педагогічна практика студентів: (Програма та методичні вказівки). / Ю.О. Грицай – Миколаїв: МДПІ.-1999.-116 с.
2. Куліш Р.В. Нові технічні засоби навчання і їх роль в покращенні педагогічної практики. / Р.В. Куліш– 36.: Вища і середня педагогічна освіта. – К., 1975.
3. Матвієнко О.В. Організація педагогічної практики з виховної роботи у початковій школі. / О.В. Матвієнко – К.:Стилос, 2003.-124 с.
4. Организация педагогической практики в начальных классах / Под ред. П.Е.Решетникова. – М.:Владос, 2002.-320 с.
5. Педагогическая практика в начальной школе/ Под ред. Г.М.Коджаспировой. – М.: Академия.-2000.-272 с.

С ОПЫТА ОРГАНИЗАЦИИ И РУКОВОДСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКОЙ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Резюме

В статье раскрываются условия повышения уровня педагогической практики студентов высших учебных заведений за счет усовершенствования планирования педпрактики, поданы результаты экспериментальной работы, направленные на усовершенствование форм организации и методического руководства педагогической практикой будущих учителей. В статье анализируются причины, которые негативно влияют на результаты педагогической подготовки будущих учителей начальных классов: низкий уровень содержания педагогических дисциплин, недостатки в организации учебного процесса и контроля за результатами, формализм подготовки преподавателей для высшей школы.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, методическая деятельность.

S.M.Parshuk

FROM EXPERIENCE OF ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF PEDAGOGICAL PRACTICE OF HIGHT SCHOOL STUDENTS

Summary

The article deals with the conditions of the improvement of teaching practice of higher school students by improving the planning of pedagogical practice. The results of experimental work aimed at improving the forms of organization and monitoring the teaching practice of future teachers are presented. Reasons which influence negatively the results of pedagogical preparation of future primary classes' teachers are analyzed in the article: low scientific level of the contents of pedagogical disciplines, faults in organization and control of educational process, formalism in preparation of higher school teachers.

Key words: educational activity, methodical work.

УДК 37.013.42 : 37.018.32

Л.Г. Цибулько

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ВИХОВАНЦІВ-СИРІТ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті здійснено психолого-педагогічну характеристику дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молодшого шкільного віку; визначено низку особистісних особливостей розвитку дітей цієї категорії.

Ключові слова: діти-сироти, молодший шкільний вік, характеристика, соціалізація, розвиток, особистість.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному українському суспільстві перед вітчизняними освітянами стоїть проблема термінового розв'язання важливих завдань щодо організації соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, створення психолого-педагогічних умов для їх розвитку, становлення і життєдіяльності. Це, на наш погляд, можливо лише за умови глибокого знання педагогами фізіологічних, психологічних, соціальних та педагогічних особливостей цієї категорії дітей як об'єктів і суб'єктів соціально-педагогічного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розв'язанні низки завдань діагностики вихованців-сиріт та дослідженню специфіки психофізичного і соціального розвитку зазначеної категорії дітей у різні роки брали участь О. Антонова-Турченко, Л. Божович, Л. Волинець, В. Вугрич, І. Зверева, Л. Канішевська, Б. Кобзар, С. Коношенко, Л. Кузьменко, І. Лангмейер, З. Матейчек, В. Мухіна, Є. Постовойтов, Г. Прихожан, В. Слюсаренко, Н. Толстих, С. Харченко й ін. Проте зазначена проблема залишається актуальною для сучасної психологічної і соціально-педагогічної науки.

Формулювання цілі статті. Саме тому зазначена стаття має за мету здійснення психолого-педагогічної характеристики дітей-сиріт та дітей молодшого шкільного віку, позбавлених батьківського піклування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення наукової літератури з означеної проблеми дозволило встановити, що від своїх "домашніх" однолітків молодші школярі, які виховуються у закритих інтернатних закладах, відрізняються дисгармонійністю у розвитку інтелектуальної сфери, нерозвиненістю довільних форм поведінки, підвищеною агресивністю, невмінням розв'язувати конфлікти. Те, що у дитячій установі дитина постійно змушена спілкуватися з однією й тією ж заданою групою однолітків, не сприяє розвитку навичок спілкування з іншими однолітками, діти не вміють адекватно оцінювати свої якості, не вміють будувати рівноправні відносини із незнайомими їм однолітками. Діти звикають підкорюватися вимогам вихователів, "жити за інструкцією", що, природно, не допомагає їм самостійно долати труднощі, які виникають у процесі життєдіяльності [3, с. 45].